

Cambridge IGCSE™

FIRST LANGUAGE TURKISH

0513/01

Paper 1 Reading

May/June 2022

INSERT

2 hours

INFORMATION

- This insert contains the reading passages.
- You may annotate this insert and use the blank spaces for planning. **Do not write your answers** on the insert.

AÇIKLAMA

- Okuma parçaları bu ektedir.
- Bu ek üzerine notlar alabilir, boş yerlerini plan yapmak için kullanabilirsiniz. **Cevaplarınızı ekin üzerine yazmayınız.**

This document has **8** pages. Any blank pages are indicated.

Metin A'yı okuyunuz ve sonra 1. soruyu soru kitapçığında cevaplandırınız.

METİN A

Dünyamız ve evren hakkında çok uzun süredir bilgi biriktiriyoruz. Daha milattan önce 750 yıllarında Mayalar Güneş esaslı 365 günlük takvimi kullanıyor, iki yeni ay arasındaki süreyi, günümüzdekinden 1 saniye farkla hesaplayabiliyordu. Meraklı beyinler hiç durmadı, hiç durmayacak. Şu anda okyanusların derinliklerinde, laboratuvarlarda, dağda bayırda sürekli ölçümler yapılıyor. Bir sürü uydu, iklim değişikliği gibi konuları daha iyi anlamak için Dünya'nın çevresinde dönüp duruyor. Ancak önemli olan elde edilen bilgilerin ne yönde kullanıldığı. Bu güne kadar öğrendiklerimizi, yalnızca, herkesin karnının sağlıklı besinlerle doyması, doğal kaynakların özenle değerlendirilmesi, kendi doğamızla ve dünyayla uyum içinde yaşamak gibi, doğru amaçlar için değerlendirdiğimizi söyleyebilir miyiz? Vücudumuzdaki yüzlerce kas ve kemik kullanılmadığı için zayıflarken, elektrikli diş fırçası, makineden çıkan çamaşırları katlama makinesi gibi, doğal kaynaklarımızı çarçur eden gereksiz ürünler geliştiriyorsak, kat kat hamburgerler yiyebilmek, her biri bir insanın 2,5 sene içeceği kadar su tüketen tişörtler giyebilmek için doğayı sömürüyorsak, bu soruya olumlu yanıt vermek zor.

Hâlbuki şu kadarını çoktan kavramış olmamız gerekirdi; evrende ve dünyada canlı cansız tüm varlıkların var olmalarının bir sebebi var. Ayrıca bütün bu varlıkların, çevreleriyle ve birbirleriyle ilişkileri, nicelik, nitelik ve konuları da çok hassas bir sistemi yansıtıyor. Gökyüzünden örneklerle başlayalım: Ay, Güneş ve Dünya tam da buldukları yerde oldukları için gece, gündüz olur, mevsimler gerçekleşir. Jüpiter, uygun çekim gücü sayesinde, bizim için tehlike oluşturabilecek uzay döküntülerini kendine çeker. Dünyadan örnek verelim: Yeryüzünün %24'ünü oluşturan dağların doruklarında depolanan buz, küresel iklimin düzenlenmesinde kritik bir rol oynar. Dahası, eteklerinden yukarı doğru yükseldikçe değişen iklim sayesinde, geniş bir ekosistem yelpazesini barındırır. Kısacası onlarsız olmaz. Başka bir örnek verelim. Sizce Dünya'daki en önemli organizma insan mı? Canlılar dünyasında rakibimiz olmadığına göre... Ama cevap "su yosunları", atmosferdeki oksijenin %70'ini üreten tek hücreli canlılar... Bizim onlara, onların bize olduğundan çok daha fazla ihtiyacımız var. Öte yandan, oksijen kadar canlılar için hayati önemi olan bir maddenin bile belli bir miktarda olması gerek, azı da fazlası da zarar! Atmosferde oksijen eğer %21'den fazla olsaydı, vücudumuzdaki hücreler büyük zarar görürdü, yangınlar sönmezdi vs. Daha az olsaydı solunum güçlüğü çekerdik, yediğimiz yiyecek enerjiye dönmezdi. Sistemin muhteşemliğini gösteren bir örnek de hayvanlar dünyasından verelim. Ciddi kuraklık dönemlerinde kangurular yavru yapamaz. Ancak kuraklık döneminde çok sayıda kanguru açlıktan ölmüş olacağından, kuraklık geçince normalden fazla yavru yapıp açığı kaparlar. Bu da yine mucizevi bir yetenek sayesinde gerçekleşir. Anne kanguru farklı zamanlarda doğmuş iki yavruyu, kesesinde iki farklı yaşa uygun süt veren iki memeden besleyebilir. Bu harika sisteme bir örnek de insanın yapısından verelim: Daha hamileliğin 6–13. haftası sırasında doğmamış bebeğin parmak izleri oluşmuş oluyor ve bu izler insanın hayatının sonuna kadar değişmeyecek. Yani bu izler bizlerin çizgi imi¹. Bu sayede suçlular ve afetlerde hayatını kaybeden insanların kimliği bulunuyor, parmak izleri en önemli güvenlik önlemi olarak kullanılıyor!

İnsanoğlu ne yazık ki, hem bu muhteşem düzene hem de onun bir parçası olan kendi eşsiz varlığına, gerekli saygıyı göstermiyor, davranışlarının ne sonuçlar doğurabileceğine kafa yormuyor. Dereleri, gölleri, okyanusları kirletiyor. Plânsız ve programsızlıktan aşırı büyümüş ve kalabalıklaşmış şehirlerde yaşam çekilmez hale gelince, kimileri şehir dışına kaçıyor, ancak kırsalda yaşama becerisine de sahip olmadığı için, yeşiline, sükûnetine bayılıp gittiği coğrafyalara otobanlar yapıp, maydanoz almaya arabayla gitmek istiyor. Bu tip örnekler o kadar çok ki, herkes kendi listesini kolayca oluşturabilir.

Bu hataların bir bedeli var tabii. Şehirleşmeyle, süreğen² ve psikolojik hastalıkların arttığını gösteren bulgular göz ardı edilemeyecek düzeye geldi. Bu ciddi bir sorun çünkü 2007'de, tarihte ilk defa şehir nüfusu kırsaldaki nüfusu geçti. Devletler sağlık harcamalarını karşılamakta sıkıntıya girince, araştırmacılar doğa ve insan sağlığı arasındaki ilişkiyi mercek altına almaya başladılar. Gördüler ki hava, su ya da toprağa, kendisinden farklı formda bir madde yüklenirse,

normalde bu maddeyi yayarak, parçalayarak ya da dönüştürerek hazmedebiliyor ama bu yüklemeye belli bir hızı geçerse bununla baş edemiyor, hastalanıyor. Onlar hastalanınca, varlığı onlara bağlı olan bütün canlılar da hastalanıyor. 50

Çevreyi sürekli toplumun ihtiyaçlarına göre değişikliğe uğratma alışkanlığına bir son vermek şart. Ancak birçok insan "Birileri nasıl olsa halleder canım!" tutumunda. Ya herkes böyle düşünürse... Neyse ki, bu konulara ömürlerini adanmış, nice insan, sivil toplum kuruluşu ve bilim adamı var. Bilimi doğru amaçlarla kullanıp, gezegenimizin hayranlık uyandıracak özelliklerini, dünyada yaşamı mümkün kılan düzenin bilinmeyenlerini ortaya çıkarıyorlar. Hesapsız kitapsız davranışlarla gezegene daha fazla zarar verilmesini engellemeye çabalıyorlar. 55

Dünyamızı bu nüfusu beslemeye, mutlu etmeye, korumaya gücü kalmayacak hale getirmeden, onunla uyum içinde yaşama becerilerini geliştirmek zorundayız. 60

çizgi im¹ – *isim*, barkod

süreğen² – *sıfat, tıp* Uzun zamandan beri süren, uzun süreli olan (hastalık), müzmin, kronik, *Süreğen bir hastalık.*

Metin B'yi okuyunuz ve sonra 2. soruyu soru kitapçığında cevaplandırınız.

METİN B

Doğa her yaştan ve kültürden insana hoş geliyor çünkü taşıyla toprağıyla, çiçeğıyle, böceğıyle insanı iyileştiriyor. Doğa manzaraları seyretmek bile, öfkeyi, korkuyu, stresi, kan basıncını, nabızı ve gerginliğı azaltıyor. Ancak bazı insan faaliyetlerinin doğaya büyük zarar verdiğini biliyoruz. Canlı cansız tüm varlıkların herhangi birine verilen zararın, diğerlerini de olumsuz etkileyeceğı gerçeğı, herkesçe idrak edilmiş gibi gözüküyor. Ayrıca doğayla bağımız da hızla zayıflıyor. Bedenen uzaklaştıkça, aklımızdan, hafızamızdan, hayallerimizden de çıkıyor. Bunu gösteren ilginç bir araştırma yapılmış. İlkbahar, sonbahar, kuş, çiçek, ağaç isimleri gibi doğayla ilgili 186 sözcüklük bir liste yapmışlar. Sonra da 1901–2000 arasında yayımlanan romanları, 1950–2011 arasında ilk yüze giren şarkıları ve 1930–2014 arasında yapılan filmlerin senaryolarını, bu sözcüklerin içlerinde ne sıklıkla geçtiğini anlamak için taramışlar. Sonuç şu: Doğa, özellikle 1950'lerden itibaren sürekli azalarak; popüler kültüre 20. yüzyılın ilk yarısında olduğundan çok daha az yansıyor. Bu, hem insanoğlu hem de doğa için tehlikeli bir gidişat. Çünkü doğanın da bize gereksinimi var. İnsanlar, gündemlerinde olmayan bir şeyi kollayıp, gözetmeyi akıllarına getirmiyorlar. Unutmayalım ki şarkı, film gibi popüler kültür ürünleri, güncel kültürü yansıttığı gibi ona şekil de verir. Böyle bir zamanda sanat eserlerinin doğanın güzelliklerine ve kırılğanlığına dikkat çekmesi hayati önem taşır. Yoksa geleceğın çevrecileri nasıl yetiştirceğiz?

İşte bu konuda üretilen çözümlerden bazıları: İnsan-doğa bağıını güçlendirmek için her daldan sanatçıyı, binlerce tür bitki barındıran arberetumlara çağırıyorlar. Onlardan tek istenen orada 1–3 ay arası bir süreyi ahşap kulübelerde geçirmeleri ve bu ortamda hissettiklerini eserlerine yansıtmaları. Okyanusta seyreden gemiler de aynı amaçla kullanılıyor. Devamlı değişen bir ufuk ve içinde yunusların, balinaların dans ettiğı sular... Harika ilham kaynakları!

Arberetumlarda doğanın en önemli unsurlarından birini, ağaçları, anlatmak için günlük geziler de düzenleniyor. Uzmanlar ziyaretçilere, ağaçların, yapraklarını yiyen böceklerden korunmak için, kimyasallar üretilip, yakınlarındaki diğer ağaçları böcek istilâsına karşı uyardıklarını anlatıyor. Hatta elma ağaçları, tırtıllardan kurtulmak için çok uzaklardan, tırtılların düşmanı olan kuşları çağırabiliyorlar. Ağaç topluluklarının şaşırtıcı bilgeliklerini yansıtan kurallarını, hem oksijen üretilip hem de bedavaya hava temizlediklerini, şehirlerdeki ısı adalarından bizi koruduklarını, yani onlarsız yapamayacağımızı anlatıyorlar. Bütün bunları evvelce bilseydik ağaç varlığımızı nerdeyse %50 azaltmazdık herhalde! Ama artık biliyoruz ve çaresiz de değiliz. Hepimizin yapabileceğı çok şey var. En azından her birimiz bir ağaç dikebiliriz. Düşünsenize bir milyon kişi, bir milyon ağaç eder, 100 yıl sonra içindeki bütün canlılarıyla kocaman bir orman!

Yellowstone Tabiat Parkı, hem dünyanın düzenini hafife almakla ortaya çıkabilecek felaketlere iyi bir örnek hem de bilim sayesinde gerçekleşen bir başarı öyküsü. Özetle hikâyeye şu: 1872'de ABD'deki Yellowstone bölgesi Milli Park ilân edildiğinde, üstündeki yabani yaşamı korumak için hiçbir yasal düzenleme yapılmamış. Bu arada çiftçilere zarar verdiğı düşüncesiyle kurt öldürmek teşvik edilmiş. Bir süre sonra kurtların tamamen bölgeden temizlenmesiyle, onların avı olan geyiklerin sayısı hiç akla gelmeyecek kadar artmış. Bu kez onların aşırı otlamaları yüzünden bozulan bitki örtüsü, nehirlerin yatağını değiştirmiş ve sonuçta kısa zamanda Yellowstone'da birçok bitki ve hayvan türü yok olmuş. Nihayet 1995'te bilim adamlarının uyarılarıyla bölgeye 30 kadar kurt salınmış ve her şey yavaş yavaş eski haline gelmiş.

Doğa-insan bağıının göz ardı edildiğı bir başka ortam da şehirler. Hareketsiz yaşam yılda 3,2 milyon önlenebilir ölüme yol açıyor. Çok fazla güneş ışığı emen beton ve asfalt yüzünden şehirlerde ölümcül "ısı adaları" oluşuyor. Bunun böyle devam edemeyeceğı aşikâr. Mademki birçok insan şehirlerde yaşamak zorunda o zaman şehir yaşamını insan doğasına uygun hale getirmek gerek. Bu nedenle yeni yerleşim yerlerinde parkların artırılması, evlerin bu parklara ve ofis, okul, pazar, toplu taşıma durakları gibi her gün gidilen yerlere ortalama 20 dakika yürüme mesafesinde olması öngörülüyor. Toplu taşıma araçlarının düzenli ve sık olması da, daha az özel aracın trafiğe girmesi sonucunda hava kirliliğinin azaltılması bakımından önemli.

Çocukların ve gençlerin çevre dostu olması için ailelere ve okullara çok iş düşüyor. Yaz tatillerini bir köyde, hafta sonlarını yeşil alanlarda değerlendirip, çocukların dikkatini ağaçlara, kuşlara, kelebeklere çekmek, oradaki dağın, derenin ya da sazlığın bizimle birlikte bir bütünün parçası olduğunu anlatmak, çocuklarının geleceği için yapılabilecek en büyük yatırım. Birçok okul da bu konuda çaba gösteriyor. Şehrin göbeğindeki anaokulları bile öğrencilerini haftada birkaç gün en yakın yeşil alana götürüyor, yörelerinin bitki ve hayvanlarını tanımalarını sağlıyor. *Yeşil Okullar*'da gençler, "Fakirliğe Son", "Sıfır Açlık", "Herkes Kaliteli Eğitim", "Ucuz ve Temiz Enerji", "Bilinçli Üretim, Bilinçli Tüketim", "Yaşanabilir Şehirler" gibi hem insana hem dünyaya sahip çıkan projeler yapıyor. 50

Sözün özü; insan ilişkilerinde sürekli tavsiye edilen "duygudaşlık"¹ var ya, canlı cansız çevremizdeki bütün varlıklara duygudaşlıkla yaklaşmamız, kendi iyiliğimiz için şart!

duygudaşlık¹ – *isim, ruh bilim* Kendini duygu ve düşüncede bir başkasının yerine koyabilme, empati.

BLANK PAGE

Permission to reproduce items where third-party owned material protected by copyright is included has been sought and cleared where possible. Every reasonable effort has been made by the publisher (UCLES) to trace copyright holders, but if any items requiring clearance have unwittingly been included, the publisher will be pleased to make amends at the earliest possible opportunity.

To avoid the issue of disclosure of answer-related information to candidates, all copyright acknowledgements are reproduced online in the Cambridge Assessment International Education Copyright Acknowledgements Booklet. This is produced for each series of examinations and is freely available to download at www.cambridgeinternational.org after the live examination series.

Cambridge Assessment International Education is part of Cambridge Assessment. Cambridge Assessment is the brand name of the University of Cambridge Local Examinations Syndicate (UCLES), which is a department of the University of Cambridge.